

Hinduistický reformismus

Íšvarčandra Vidjáságar a ženská otázka

Íšvarčandra Vidjáságar (1820 – 1891)

- Otec moderní bengálské literatury
- Sociální reformátor:
  - propagátor moderního školství v bengálštině
  - propagátor vzdělávání žen
  - propagátor znovuprovdávání vdov
  - bojovník proti kulínské polygamii
  - bojovník proti dětským sňatkům a za láskyplný manželský život

Životopis

- rodina venkovského chudého bráhmana (podobně jako Rámakrišna)
- otec Thákurdás Bandyopadhjái
  - rodina bráhmanů, kteří tradičně vedli domácí venkovské školy pro bráhmany – *čatušpáthí, tól*
  - přesun do Kalkaty (v necelých 14 letech) – studuje *tol*, snaží se trochu naučit anglicky a pracuje jako výběrčí poplatků pro jistého obchodníka (za Rs 2, později Rs 5/měsíc)
- Vidjásagar – do Kalkaty (v devíti letech, po čtyřech letech *páth(a)šály* v Birsinze) – 1829 – do 1841 studuje na Sanskrtské koleji (experiment H. H. Wilsona, od 1835 přerušena studia angličtiny)
- 1841 – titul „vidjásagar“
- 1841 - 1845 - vrchní pandit na Koleji ve Vilémově pevnosti (studium angličtiny, mimo jiné s pomocí Rádžnárjana Bose)
  - odsud budoucí styky na vlivné politiky
  - přispívá do *Tattvabódhiní patriky*
- 1846 - Zástupce sekretáře *Sanskrtské koleje* - reformní plán
- od 1846 též Sanskrtská tiskárna a knihkupectví (příjem odhadovaný na Rs 3500-4000/měsíc)
- 1847 – bez zaměstnání
- od 1848 – vrchní autor (bengálských textů) pro Kolej ve Vilémově pevnosti

Životopis

- 1850 - 1858 – znovu na Sanskrtské koleji – od 1851 jako ředitel – končí kvůli nemožnosti realizovat své projekty
  - 1852 – *Notes on the Sanskrit College*
  - od 1855 též Zvláštní školní inspektor zmocněný pro vzdělávání v místních jazycích (plat Rs 500)
  - po 1880 – znechucení a odchod do ústraní
    - „Tato země se může změnit jen tehdy, když by bylo stávající lidské pokolení vyrváno z kořenů a nový druh lidský bytostí by byl zasazen do čerstvě zorané půdy. Mnoho upřednostňuji pobyt mezi svými necivilizovanými Santálci před vámi úctyhodně oděnými potomky Árijů.“
- posmrtný obraz Vidjásagara – i ze strany opozice:
  - vzdělanec (*panditja*) a soucitný filantrop (*daja*), nezávislý na mocenských autoritách, člověk, který se vypracoval svou vlastní pílí (chudý student čtoucí pod pouliční lampou a vařící v malé kuchyni plné švábů pro svého tatínka) – příklad pro chudý bhadralók a uvolnění tenze zejména pro konzervativce s jistými pochybnostmi o sobě při pohledu na situaci svých rodin a žen

Kampaně, strategie, výsledky

Školství

- 1850 – reformní plán na Sanskrtské koleji – modernizace a racionalizace
- výuka sanskrtské gramatiky – místo memorování *Mugdhabódhy*
postupná výuka v bengálí následovaná postupným čtením (učebnice *Vjákarana-kaumudí*)
- výuka angličtiny (na vyšších stupních, aby neupozadila zvládnutí bengálštiny)
- dokonalé zvládnutí bengálštiny a rozšíření obzorů (západního vědění) – před zvládnutím angličtiny – v bengálštině – učebnice *Džíbančarit* a *Bódhódaja*
- místo tradiční džjótišy výuka matematiky a astronomie ze západních učebnic (v bengálských překladech)
- redukovat výuku *smrti* (Raghunandanovo kompendium), *navja-njájy* a *védánty* – místo toho *Sarvadaršansangraha* (Madhva) + kurzy v evropské filosofii

Školství

- od 1849 – 1869 – čestný sekretář *Bethunské školy* - škola pro děvčata z „lepších“ kalkatských rodin
  - 1876 – Mary Carpenter – založení *Banga mahila vidjálaj* – 1878 spojená s Vidjásagarovou *Bethune School* → vznik *Bethune College* – podporováno Samadarší
  - 1882 – první ženy s bakalářským vzděláním – tj. první v celém britském impériu (*Bethune College* tehdy již připojena ke Kalkatské univerzitě).

Školství

- 1852 – další reformní program na Sanskrtské koleji – *Notes on the Sanskrit College*
  - cílem Sanskrtské koleje vychovávat vzdělance, kteří budou schopni předávat vědění v esteticky kultivované bengálštině
  - proto je třeba sbírat a překládat materiál z evropských zdrojů
  - přitom zvládnout skvěle sanskrt → rozvoj spisovné bengálštiny („neposkvrněné“ angličtinou)
  - od 1853 – spor s J. R. Balentynem – Ředitelem Sanskrtské koleje ve Váránásí
    - důraz na idealistickou indickou filosofii (zejména védánta a sánkhja) a srovnávání s Berkleyem apod.
    - ostrý nesouhlas Vidjásagara – kritika (pozdější) revivalistické pozice – místo využití západního vědění (namísto lpění na vlastních pověrách) dohledávání kousků ev. vědění v jinak marných *šástrách*
  - v podtextu – snaha o překonání přehrady rostoucí mezi tradičními vzdělanci (topos *kalijugy*) a modernizovanými odcizenci

Školství

- 1853 – večerní škola pro zemědělce v Birsinze
- od 1855 též *Zvláštní školní inspektor* zmocněný pro vzdělávání v místních jazycích (plat Rs 500)
- založení minimálně jedné školy a jedné normální školy (pro učitele) v každém okrese (Huglí, Burdvan, Midnápur, Nadija) – celkem 20 škol během prvního roku
- z vlastní iniciativy (a peněz) založení 35 venkovských škol pro dívky
- význam Vidjásagarových iniciativ
  - tradiční pathašály – jen základní vzdělání pro každodenní potřeby + zvláštní školy pro bráhmany aj. náb. odborníky (např. madrasy) → slouží k reprodukci stávajících spol. hierarchií
  - nové koloniální školy – dějiny, zeměpis, etika, přírodní vědy, užívání učebnic + systémy zkoušek! → kontinuální systém koloniálního vzdělávání umožňující aspoň teoreticky vyšší míru sociální mobility

Školství

- 1864 – reorganizace *Hindské metropolitní koleje* (Hindu Metropolitan College) – 1873 – spojení s Kalkatskou univerzitou
- vzdělání pro chudší bhadralók, který neměl Prezidentskou, Hindskou aj. koleje
- vzdělávací aktivity jako usilovná snaha o propojení vzdělávacího systému a zajištění míst v administrativě (zejména soudy) a zpětně ve školství pro absolventy → snaha řešit situaci především venkovských vyšších kast a tradiční inteligence – po 1857 ztroskotalo kvůli nedostatku financí (poskytovaných administrativou)

Ženská otázka a polygamie

- Vdovské sňatky
- zlomek vlastního životopisu:
  - ženy nesoucí břímě rodinných sporů mezi muži – trpící se statečností a milující milostí (vzácnou mezi muži)
- vdovy Vidjásagarových studií v Kalkatě
  - vdova-majitelka obchodu pravidelně krmící jeho hladovějícího otce
  - Ráimóní vdova v domě, kde původně pobýval v Kalkatě – jako milující matka

1850 – *Baljabibahér dóš* (Neřest dětských sňatků)

- kritika dětských sňatků, organizovaných sňatků, manželského násilí, tabu ženského vzdělávání, hrůz asketického vdovství
- denunziace *šáster* i zavedených zvyků
- naprostá absence textuální exegeze
- kritika na základě ideálního vzoru – manželského života ve vzájemné úctě založeného na vzájemné lásce a „jednoty myslí“

Baljabibahér dóš

- kritika – tento ideál nemožný kvůli provdávání dětí – zaaranžovaným sňatky lidí, kteří se ani neznají – podle doporučení zkorumpovaných prostředníků (*ghatak*)
  - manžel jen chleboďárce, manželka jen domácí otrokyně (*grhaparičariká*)
  - dětské sňatky implikují absenci vzdělávání dívek
  - brzké vdávání dívek implikuje vysoké množství vdov
  - a kdo by neznal utrpení vdov? - jakákoliv příležitost k radosti je tatam a nikdo jí nedá ani trochu vody v den rituálního půstu, byť by umírala na vážnou nemoc
  - přísné celoživotní vdovství podporuje amoralitu, která vede k potřebě potratů a zabíjení dětí
  - děti příliš mladých dívek jsou slabé a nezdravé a špatně vychovávané matkou, která nedostala šanci na vzdělání
  - mladému vdanému muži nezbyvá než se místo studií vrhnout na výdělek, aby uživil rodinu

Vdovské sňatky - kampaň

- 1854 – začíná propaganda v tisku – první aspekt strategie – pamflety určené čtenářstvu – veřejnému publiku -, které se snažil budovat svými bengálskými literárními snahami
- 1855 – lobbying za zákon o znovuprovdávání vdov → důraz na textuální exegezi šáster – důsledek uznání hinduistického zákona jako relevantní právní úpravy pro záležitosti majetku, děditství od roku 1772 (traktáty *Bidhaba-bibáha*, *Balja-bibáha*).
  - snaha mobilizovat pro svou věc místní rádži (prostřednictvím jejich bráhmanů) – do jisté míry se to podařilo – petice z roku 1855 – 25 000 podpisů – včetně řady tradicionalistických bráhmanů a rádžů (druhý aspekt strategie)
  - jeho tvrzení o vdovských záležitostech formulovány jako vjavasthy.
  - opozice – Rádhákantha Deb – alternativní interpretace šáster + důraz na zavedené zvyklosti

Strategie

- důsledkem dvojí strategie – čtenářstvo + pandité – exegetické texty mísené s esejistickými pasážemi (s důrazem na přirozenost fyzických sexuálních potřeb a spokojeného manželského života), vše v bengálštině
- exegetická strategie
  - *kali-varadžíja* – odvolávka na věk kali – v středověké literatuře zpravidla vede k zpřísnění omezení žen
  - Vidjásagar – užití ve prospěch vdov
    - argument – *Parasarasamhitá* – výčet možností pro znovuprovdání ženy (mimo jiné, když ji zemře manžel) – Parasara se označovala za zvláštní dharmášástru pro kalijugu
    - proč *Parasara* a ne třeba *Manu*? - Manu umožňoval znovuprovdávání vdov jen šúdrům – snaha otevřít možnosti co nejvíce – mlčení o podmínce panenství

Výsledky

- 1856 – Widow Remarriage Act
- od 1856 – organizace vdovských sňatků – osobně asi 60
  - snaha činit je co „nejtradičnější“ - vysoké náklady na manžely apod.
  - Podpora zejména od mladých brahmoistů
  - udržování *dálů* (spolků, stran) za znovuprovdávání na venkově – řada sňatků ve venkovských oblastech
  - silná reakce – včetně fyzického ohrožení (někdy i s podporou zamíndárů britské administrativy, zejm. Policie)
  - opozice a sanskrtizační tendence?

Proti kulínské polygámii

- po 1856 – stejná strategie získání podpory tradičního svazku rádža-bráhman (podpora i ze strany *Sanáthana-dharmarakšíní sabhá*)
- nemožnost najít doklady proti polygámii v šástrách → spíše odkaz k historii polygamie a ke statistikám a seznamům konkrétních lidí
- lobbying za zákon proti kulínské polygámii – přerušeno velkým povstáním (1857)

Reforma zevnitř – meze strategie

- celá řada témat z *Baljabibahér dóš* nedotknuta
- problém Rámmóhana oslavujícího asketické vdovství
- snaha eliminovat polygamií zahrnující manželství s dívkami z nízkých kast na základě Manuova zákazu
- podobně kritika kulinismu, že často vede k opožděným sňatkům (nedostatek vysoko postavených bráhmanských manželů)
- Bankimčandra: „interpretace šáster je k ničemu mezi Indy, kteří se stejně řídí především zvykem a řadu předpisů písem je stejně ani nelze uvést v praxi“.
- Vysoké výdaje na „co nejtradičnější“ vdovské sňatky – včetně ghataků – inscenované sňatky?
- Absence snahy o zlepšení postavení žen žijících v manželství nebo vdov, které se nechtěly vdát (řešení – kultivace vnitřní *bhakti* u Rámakrišny)

Výsledky – navzdory omezením

- Nicméně, jeho aktivity vedly – byť i nepřímo k prvním ženským literárním pokusům (Kailášbašíní Déví, Rašsundarí Déví, brahmoistický časopis *Brahmabódhiní patriká* – 1863 – podpora žen autorek)
- Zpochybnění normativního charakteru některých zvyklostí, byť mnohdy praktikovány dodnes
- Významné zpochybnění představy ženy jako polovičky mužova těla i po jeho smrti (v důsledku maximální míry provdávání vdov)
- Vidjáságarovy traktáty – naprostá absence standardních popisů manžela jako téměř božského pána své ženy
- Kritika dvojích standardů – podněcování k pocitu viny mužů

Moderní bengálská literatura

- zavedení systému interpunkce ve větách (. , ? : !), nový syntax, kompilace slovníků moderních termínů a pojmů
- čistý literární styl bez přílišného zatížení sanskrtským výrazivem, syntaxem a gramatikou
- 1847 – *Betal Panča-vinšati* – indické příběhy – čítanka pro studenty Koleje ve Vilémově pevnosti
- 1848 – *Banglar Itihás a Džíban čarit* (Grotius, Jenkins, Duval, Koperník, Galileo, Newton, Herschel, Lenné; důraz na odhodlání ke vzdělávání) – taktěž
- od 1847 – série učebnic bengáštiny – po stupních → *Varnaparičaj* (abeceda; a důraz na sebedispilínu a poslušnost rodičů), *Katha mála* (1856, Ezopovy bajky), *Čaritavalí* (příběhy velkých mužů – vědců), *Bódhódaja* (1851, encyklopedie současného západního vědění; mimo jiné důraz na nezcizitelnost vlastnického práva)
- 1854 – bengálský překlad *Šakuntaly*
- bengálská stylistika a projekt moderní bengálštiny